

روز عید، روز عبادت و گرفتن جایزه

<?xml encoding="UTF-8">

عید فطر و قربان، دو عید بزرگ اسلامی هستند که هر ساله مسلمانان ایندو را با شکوه زیادی برگزار می کنند. از جمله اعمال مشترک این اعیاد، خواندن نماز است و هر یک ویژگیهای منحصر به فرد نیز دارند. آنچه پیش رو دارید، بررسی اجمالی نماز عید و پادشاهی است که خداوند در آن روز قرار داده است.

الف. عید در قرآن

در قرآن به صورت مطلق، فقط یک بار، کلمه «عید» آمده است؛ آنجا که عیسی 7 عرضه می دارد: «اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا عِيداً لِأَوَّلِنَا وَآخِرِنَا وَآيَةً مِنْكَ وَارْزُقْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ قَالَ اللَّهُ إِنَّي مُنْزِلُهَا عَلَيْكُمْ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَإِنِّي أُعَذِّبُهُ عَذَابًا لَا أُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ»؛ [1] «پروردگارا از آسمان مائده ای بر ما بفرست تا برای اول و آخر ما، عیدی باشد، و نشانه ای از تو، و به ما روزی ده؛ تو بهترین روزی دهندگانی. خداوند (دعای او را مستجاب کرد و) فرمود: من آن را بر شما نازل می کنم؛ ولی هر کس از شما پس از آن کافر شود (و راه انکار پویید) او را مجازاتی می کنم که احدی از جهانیان را چنان مجازات نکنم.»

نکات زیبایی در آیه وجود دارد که برخی از آنها عبارت اند از:

1. درخواست با «اللَّهُمَّ رَبَّنَا...» شروع شده است با اینکه نوع دعاها قرآن با «رَبِّ» یا «رَبَّنَا» شروع می شود. این، نشانه اهمیت مطلب درخواست شده، یعنی عید است.
2. غرض از درخواست عید، این است که عیدی برای عیسی 7 و تمام امتش باشد و این امر مرضی خداوند است؛ چرا که عید واقعی، آن است که مردم و جامعه را متحد و حیات ملت را تجدید و زمینه نشاط عمومی آنان را فراهم آورد و اسباب عظمت دین آشکار شود. [2]

نماز عید در قرآن

قرآن کریم به طور صریح از روز عید فطر و قربان نام نبرده است؛ ولی در آن به نماز روز عید اشاره شده است؛ از جمله:

1. در قرآن کریم می خوانیم: «قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى وَ ذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى»؛ [3] «به یقین کسی که پاکی جست (و خود را تزکیه کرد) رستگار شد و (آنکه) نام پروردگارش را یاد کرد؛ سپس نماز خواند.» آیه تصریح نکرده است که منظور، کدام نماز است؛ ولی در روایت چنین تفسیر شده است: «وَ ذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى» قال: صَلَوةُ الْفِطْرِ وَ الْأَصْحَى؛ [4] مراد از صلوٰة و نماز، نماز عید فطر و عید قربان است. «تناسب هم اقتضا می کند که مراد، نماز عید باشد؛ چرا که تزکیه بیش تر در ماه رمضان و ایام حج مطرح است و نماز بعد از این دو زمان مقدس، نماز با حال و تزکیه است.
2. در آیه دیگر می خوانیم:

«فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ»؛ [5] «پس برای پروردگارت نماز بخوان و قربانی کن.» مراد از خواندن نماز در این آیه نیز به

گفته مفسران و روایت نقل شده از پیامبر اکرم (ص) نماز عید قربان است. [6]

آیات در عین حالی که متضمن وجوب صلوٰة عیدین در دوران حضور معصوم است، بر فضیلت آن نیز دلالت دارد؛ چرا که در آیه اوّل می فرماید که رستگاری از آن کسی است که خود را پاکیزه کرد (یا قربانی کرد) و نماز عید برگزار کرد. معلوم می شود این نماز در رستگاری انسان نقش مهمّی دارد، به ویژه وقتی که در کنار تزکیه ایام ماه مبارک رمضان و انجام مناسک حج قرار می گیرد.

در آیه دوّم با توجّه به نظر مشهور که مراد از «کوثر»، فاطمه زهرا (س) است به شکرانه این نعمت عظیم که خداوند، یازده امام معصوم را از نسل او به وجود آورد، بهترین تشکر از خداوند، این است که نماز عید، برپا و قربانی انجام شود و بنابر احتمال دیگر، نماز گزارد و هنگام نماز برای تکبیر دستها را بالا بیاورد. [7]

ب. روز عید و نماز آن در روایات

در روایات به عناوین گوناگونی درباره روز عید برمی خوریم که ما فقط به دو قسمت اشاره می کنیم:

بخش اوّل: لزوم و وجوب نماز عید

1. نماز عید واجب است. این معنا در روایات فراوانی وارد شده است؛ از جمله امام صادق (ع) فرمود: «صَلَاةُ الْعِيدَيْنِ فَرِيضَةٌ؛ نماز عید فطر و قربان واجب است.»

حتی نسبت به زنان تصریح شده است که شرکت آنان نیز واجب است.

علی (ع) فرمود: «لَا تَخْبِسُوا النِّسَاءَ عَنِ الْخُرُوجِ فِي الْعِيدَيْنِ فَهُوَ عَلَيْهِنَّ وَاجِبٌ؛ [8] زنها را از رفتن به نماز عیدین منع نکنید؛ چرا که نماز عید بر آنها لازم (ثابت) است.»

منتهی این پرسش به ذهن می آید که فقهای ما در زمان غیبت، نماز عید را واجب نمی دانند. راز این فتوا

چیست؟ در جواب باید گفت وجوب و لزوم عیدین، مشروط به وجود امام معصوم (ع) و حضور اوست.

روایات در این باره فراوان است؛ از جمله حضرت باقر (ع) فرمود: «لَا صَلَاةَ يَوْمَ الْفِطْرِ وَالْأَضْحَى إِلَّا مَعَ إِمَامٍ؛ [9] نماز عید فطر و عید قربان بدون حضور امام (معصوم) واجب نیست.»

بخش دوّم: فضیلت نماز و روز عیدین

1. روز اجتماع مسلمین

علاوه بر اجتماع روزانه مسلمانان و هفتگی نماز جمعه، در اجتماع سالانه در کنار اجتماع حج دو گردهمایی به نام نماز عیدین داریم که بسیار باشکوه است. امامان ما بر این اجتماعات تکیه کرده اند و آن را مایة عزّت مسلمانان می دانند؛ از جمله امام هشتم 7 فرمود: «إِنَّمَا جُعِلَ يَوْمُ الْفِطْرِ الْعِيدَ لِيَكُونَ لِلْمُسْلِمِينَ مُجْتَمَعًا يَجْتَمِعُونَ فِيهِ وَ يَبْرُزُونَ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَيَمَجَّدُونَهُ عَلَى مَا مَنَّ عَلَيْهِمْ فَيَكُونُ يَوْمَ عِيدٍ وَ يَوْمَ اجْتِمَاعٍ وَ يَوْمَ فِطْرٍ وَ يَوْمَ زَكَاةٍ وَ يَوْمَ رَغْبَةٍ وَ يَوْمَ تَضَرُّعٍ؛ [10] همانا روز فطر به این سبب عید قرار داده شده است تا مردم در آن روز گرد هم آیند و برای خدا بیرون بیایند و او را ستایش کنند برای نعمتهایی که به آنها داده. آن روز، روز عید و روز اجتماع و برگشت به فطرت است و دادن زکات (فطر)، و روز رغبت و روز تضرّع و زاری است....»

به راستی که این اجتماعات، نمایش قدرت و عظمت اسلام و مسلمانان و نشانه وحدت آنان و مهربانی آنها با همدیگر است.

2. همچون روز قیامت

همچنان که روز قیامت، روز سرنوشت سازی است و همه در انتظار اعلام نتایج پرونده ها هستند، روز عید نیز چنین حالتی دارد؛ از اینرو علی (ع) فرمود: «أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ يَوْمَكُمْ هَذَا يَوْمٌ يُثَابُ فِيهِ الْمُحْسِنُونَ وَ يَخْسَرُ فِيهِ الْمُسِيئُونَ وَ هُوَ أَشَبُّ يَوْمٍ بِقِيَامَتِكُمْ فَأَذْكُرُوا بِخُرُوجِكُمْ عَنْ مَنَازِلِكُمْ إِلَى مُصَلَّائِكُمْ خُرُوجَكُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَى رَبِّكُمْ وَ أَذْكُرُوا بِوُقُوفِكُمْ فِي مُصَلَّائِكُمْ وَ قُوفَكُمْ بَيْنَ يَدَيِ رَبِّكُمْ وَ أَذْكُرُوا بِرُجُوعِكُمْ إِلَى مَنَازِلِكُمْ رُجُوعَكُمْ إِلَى مَنَازِلِكُمْ فِي الْجَنَّةِ وَ النَّارِ؛ [11] ای مردم! به راستی این روز (عید فطر) روزی است که به نیکان ثواب داده می شود و بدان زیانکار می شوند. آن روز، شبیه ترین روز به روز قیامت شما است. پس با خارج شدن از خانه هایتان به سوی محل نماز، خارج شدن از قبور و به سوی پروردگارتان رفتن را به یاد آورید و هنگام ایستادن در مصلی، ایستادن در پیشگاه پروردگار را به خاطر آورید و هنگام بازگشت به سوی خانه هایتان، بازگشت خود را به جایگاهتان در بهشت یا جهنم به یاد آورید.»

در این روایت به چهار شباهت روز عید با قیامت اشاره شده است:

1. روز پاداش خوبان و مجازات بدان است؛
2. خروج از منازل همچون خروج از قبر است؛
3. لحظه وقوف در مصلی همچون وقوف در پیشگاه الهی است؛
4. لحظه برگشت به خانه، همچون لحظه رفتن به سوی بهشت یا جهنم است.

3. روز اعلام برندگان

ماه مبارک رمضان و همین طور اعمال سنگین و دقیق و پرخرج حج در واقع، میدان مسابقه ای برای مسلمانان و مؤمنان است که نتایج آن در روز عید اعلام می شود، و معلوم می شود چه کسانی به میهمانی بزرگ الهی در شهر الله و بیت الله بار یافته و چه کسانی در این مسابقه مردود یا تجدید شده اند.

در روایت آمده است که حسین بن علی (ع) نگاهی به مردم افکند که در روز عید فطر می خندند و مشغول لعب و بازی هستند؛ آن گاه رو به اصحاب خویش کرد و فرمود: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ جَعَلَ شَهْرَ رَمَضَانَ مِصْمَاراً لِيَخْلُقَ يَسْتَبِقُونَ فِيهِ بِطَاعَتِهِ إِلَى رِضْوَانِهِ فَسَبَقَ فِيهِ قَوْمٌ فَقَازُوا وَ تَخَلَّفَ آخَرُونَ فَخَابُوا فَالْعَجَبُ كُلُّ الْعَجَبِ مِنَ الصَّاحِبِ اللَّاعِبِ فِي الْيَوْمِ الَّذِي يُثَابُ فِيهِ الْمُحْسِنُونَ وَ يَخِيبُ فِيهِ الْمُقْصِرُونَ وَ أَيْمُ اللَّهِ لَوْ كُشِفَ الْغِطَاءُ لَشُغِلَ مُحْسِنٌ بِإِحْسَانِهِ وَ مُسِيءٌ بِإِسَاءَتِهِ؛ [12] به راستی خداوند ماه رمضان را محل امتحان (و مسابقه) برای خلقش قرار داده است که در آن به سبب طاعت و بندگی برای رسیدن به رضوان و رضایت الهی مسابقه می دهند. سپس در آن گروهی پیشی می گیرند، پس رستگار می شوند و گروهی نافرمانی می کنند، پس زیان می بینند. تعجب بسیار از کسانی است که در این روز می خندند و مشغول بازی و سرگرمی هستند؛ در حالی که نیکان در آن روز پاداش و جایزه می گیرند و مقصران زیان می بینند. قسم به خدا! اگر پرده کنار رود (خواهی دید که) نیکوکار مشغول احسان خویش و بدکار گرفتار بدیهای خویش هستند.»

در مسابقات دنیوی، گاه بین اعلام برندگان و گرفتن جایزه فاصله می افتد؛ اما در قانون الهی همزمان با اعلام برندگان، جوایز نیز اعطاء می شود؛ آن هم نه جایزه های مادی و دنیوی که شاهان و انسانها اعطا می کنند؛ بلکه جوایزی معنوی و ابدی که فقط از طرف خداوند اعطا می شود.

از جابر نقل شده است که امام باقر (ع) فرمود: «قَالَ النَّبِيُّ⁹ إِذَا كَانَ أَوَّلَ يَوْمٍ مِنْ شَوَّالٍ نَادَى مُنَادٍ: أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ اغْدُوا إِلَى جَوَائِزِكُمْ ثُمَّ قَالَ يَا جَابِرُ جَوَائِزُ اللَّهِ لَيْسَتْ بِجَوَائِزِ هَؤُلَاءِ الْمُلُوكِ ثُمَّ قَالَ هُوَ يَوْمُ الْجَوَائِزِ؛ [13] پیامبر اکرم (ص) فرمود: روز اول شوال (و عید فطر) که می شود منادی ندا می دهد: ای مؤمنان! صبح گاهان به دنبال جوایزتان باشید [که از طرف خداوند متعال آماده شده است]. سپس فرمود: ای جابر! جوایز خدا مانند جوایز شاهان [مادی] نیست [بلکه جوایز بسیار ارزشمند و غیر قابل توصیف است]. سپس فرمود: آن روز، روز (گرفتن) جایزه ها است.»

از امام صادق (ع) نقل شده است که فرمود: «إِذَا كَانَ صَبِيحَةُ يَوْمِ الْفِطْرِ نَادَى مُنَادٍ اغْدُوا إِلَى جَوَائِزِكُمْ؛ [14] زمانی که صبح روز عید فطر می شود منادی [از آسمان] ندا می کند صبح زود به دنبال [گرفتن] جوایزتان باشید.»

جایزه چیست؟

در این که جایزه مؤمنان در روز عید چیست و خداوند چه پاداشی برای آنان در نظر گرفته است، عبارتها و بیانهای مختلفی وارد شده است که به نمونه هایی اشاره می شود:

1. بهشت: امیرمؤمنان علی (ع) در خطبه عید فطر درباره جایزه این روز می فرماید: «أَلَا وَ إِنَّ السُّبْقَةَ الْجَنَّةَ وَ الْغَايَةَ النَّارَ؛ [15] بیدار باشید جایزه (این مسابقه) بهشت (جاودان) است و پایان (بازنده آن) آتش جهنم خواهد بود.»

2. عطا فراوان و بخشش بزرگ: پیامبر اکرم (ص) در این باره فرمود: «إِنَّ الْمَلَائِكَةَ يَقُومُونَ يَوْمَ الْعِيدِ عَلَى أَفْوَاهِ السُّكَّةِ وَ يَقُولُونَ اغْدُوا إِلَى رَبِّ كَرِيمٍ يُعْطِي الْجَزِيلَ وَ يَغْفِرُ الْعَظِيمَ؛ [16] ملائکه در روز عید بر لبان انسانهای ساکت قرار گرفته، [و یا در مسیر مردم ایستاده] می گویند: صبحگاه بر پروردگار کریم وارد شوید که عطا فراوان و بخشش زیاد دارد.»

تعبیر عطا جزیل و غفران عظیم از ناحیه خدای کریم برای ما انسانها به راحتی قابل درک و فهم نیست. 3. بخشش گناهان: بعد از ماه مبارک رمضان به ویژه، در روز عید فطر، افراد قابل بخشش بخشیده می شوند. پیامبر اکرم (ص) در این باره فرمود که وقتی مردم به سوی نماز عید بیرون می روند، خداوند بر این امر اطلاع دارد، و می فرماید: «عِبَادِي لِي صُمْتُمْ وَ لِي صَلَّيْتُمْ عُدُّوا مَغْفُورًا لَكُمْ؛ [17] بندگان من! برای من روزه گرفتید و برای من نماز گذاردید، برگردید [به خانه هایتان]؛ در حالی که بخشیده شده اید.»

راستی بخشیده شدن گناهان و گناهکاران بالاتر از حد تصور ماست. شیخ عباس قمی: نقل کرده است در آخر هر روز از روزهای ماه رمضان در وقت افطار حق تعالی هزار هزار انسان را از آتش جهنم آزاد می کند و چون شب جمعه می شود در هر ساعتی هزار هزار انسان را از آتش جهنم آزاد می کند که هر یک مستوجب عذاب شده باشند و در شب و روز آخر ماه به اندازه آنچه در تمام ماه آزاد کرده است، آزاد می کند.» [18]

این معنا در روایت پیشین به خوبی خود را نشان داده است: «عُدُّوا مَغْفُورًا.»

4. نعمتهای آخرتی

در درون بهشت، نعمتهای فراوانی برای روزه داران در نظر گرفته شده است که در روز فطر به مؤمنان اعطا می شود.

پیامبر اکرم (ص) فرمود: «إِنَّ اللَّهَ بَنَى الْجَنَّةَ مِنْ يَاقُوتٍ أَحْمَرَ وَ سَبِغَتْ بِالذَّهَبِ سُنُوزَهَا السُّنْدُسُ وَ الْإِسْتَبْرَقُ أَشْجَارُهَا الزُّمُرُودُ ثِمَارُهَا الْخُلَّلُ أَعَدَّهَا اللَّهُ لِهَذِهِ الْأُمَّةِ يَوْمَ الْفِطْرِ؛ [19] به راستی خداوند، بهشت را از یاقوت سرخ ساخته است و باطلا به هم پیوند داده است. پرده های آن از سندس و ابریشم ضخیم است و درختهایی از زمرد دارد که میوه های آن زیبا است. خداوند آن را برای این امت در روز عید فطر آماده ساخته است.»

راه رسیدن به جایزه

حسن ختام سخن، این است که انسان چگونه می تواند به این همه پاداش دست یابد؟ توبه و انقلاب روحی علاوه بر انجام واجبات و انجام روزه ها و نمازها در رسیدن به این جایزه نقش تعیین کننده دارد. حضرت علی (ع) در این باره فرمود: «أَلَا وَ إِنَّ هَذَا الْيَوْمَ يَوْمٌ حُرْمَتُهُ عَظِيمَةٌ وَ بَرَكَتُهُ مَأْمُولَةٌ وَ الْمَغْفِرَةُ فِيهِ مَرْجُوءَةٌ فَأَكْثِرُوا ذِكْرَ اللَّهِ وَ تَعَرَّضُوا لِثَوَابِهِ بِالتَّوْبَةِ وَ الْإِنَابَةِ وَ الْخُضُوعِ وَ التَّصَرُّعِ فَإِنَّهُ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَ يَعْفُو عَنْ السَّيِّئَاتِ؛ [20] بیدار باشید، امروز روزی است که احترامش بزرگ و برکتش مورد آرزو [ی ممکن] و آمرزش (خداوند) در آن روز امید می رود. پس خدا را فراوان یاد کنید و خود را در معرض ثواب الهی با توبه و برگشت و خضوع (در مقابل الهی) و (گریه و) زاری قرار دهید. پس به راستی، خداوند، توبه را از بندگان می پذیرد و گناهان را می بخشد.»

جمع بندی

می توان گفت روز عید، روز عبادت و یاد خدا و تقدیس و تسبیح اوست و نماز عید در رأس عبادتها قرار دارد و از طرف دیگر روز رسیدن به پاداش و گرفتن جایزه تلاش و عبادتهای ماه رمضان (ویا جایزه مناسک حج) است و مهم ترین پاداش، رسیدن به بهشت و نعمتهای فراوان آن و بخشش گناهان و اعطای فراوان الهی است. راه رسیدن به این جایزه هم توبه واقعی، گریه و زاری و خشوع و خضوع در پیشگاه قدس الهی است.

پی نوشت ها :

[1]. مائده/114.

[2]. ر.ک: المیزان، علامه سید محمد حسین طباطبائی، دار الکتب الاسلامیة، تهران، چاپ چهارم، 1362ش، ج6، ص251 و 252.

[3]. اعلي/15 و 16.

[4]. بحار الانوار، علامه مجلسی، دار احیاء التراث، مؤسسة الوفاء، بیروت، ج87، ص348.

[5]. کوثر/2.

[6]. بحار الانوار، ج78، ص349.

- [7]. تفسير الصافي، فيض كاشاني، مؤسسة الاعلمي للمطبوعات، بيروت، بي تا، ج 5، ص 383.
- [8]. بحار الانوار، ج 78، رواية 1 4.
- [9]. وسائل الشيعه، ج 5، ص 96.
- [10]. همان، ج 5، ص 141، رواية 4.
- [11]. همان، ص 141، حديث 1، باب 38.
- [12]. من لايحضره الفقيه، شيخ صدوق، انتشارات جامعه مدرسين، قم، 1413 هـ، ج 1، ص 511.
- [13]. الكافي، شيخ كليني، دارالكتب الاسلاميه، تهران، ج 4، ص 168.
- [14]. همان.
- [15]. مستدرک الوسائل، ج 6، ص 156، ادامه حديث 9.
- [16]. همان، ص 154.
- [17]. همان، ص 121، حديث 3 (6587).
- [18]. مفاتيح الجنان، شيخ عباس قمي، انتشارات مطبوعات ديني، قم، سؤم، 1377 ش، ص 286.
- [19]. مستدرک الوسائل، ج 6، ص 154، حديث 6 (6677).